

TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHIDA LOTIN TILINING O'RNI**Abduqodirova Shahlo Qobiljon qizi**Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti,
Tibbiy profilaktika ishi yo'nalishi 1-kurs talabasi.**Odinaxon To'ychiyevna Sobirovna**

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17396866>**Annotatsiya.** Tibbiyot terminologiyasi shakllanishida lotin tili muhim o'rin egallaydi.

Qadim zamonlardan beri tibbiy atamalar aynan lotin tilidan olinib, hozirgi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Lotin tili qisqa, aniq va ilmiy ifoda vositasi sifatida tibbiyotda keng qo'llaniladi. Tibbiyot fanlarining rivojlanishida ushbu til orqali yaratilgan terminlar muhim ahamiyat kasb etadi. Tibbiyot oliygohlarida talabalar uchun lotin tilini o'rganish kasbiy savodxonlik va malaka oshirishda katta ahamiyatga ega. Lotin tilidagi terminlar nafaqat ilmiy adabiyotlar, balki amaliy tibbiyotda ham universal vosita sifatida xizmat qiladi. Shu sababli, lotin tili tibbiy bilimlarni xalqaro darajada ifodalash va almashishda asosiy omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Tibbiyot, Terminologiya, Lotin Tili, Atamalar, Fan, Tarix, Ta'lim, Universal.**РОЛЬ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ МЕДИЦИНСКОЙ
ТЕРМИНОЛОГИИ**

Аннотация. Латинский язык играет важную роль в формировании медицинской терминологии. С древних времен медицинские термины заимствовались из латинского языка и не утратили своего значения по сей день. Латинский язык широко используется в медицине как средство краткого, ясного и научного выражения. Термины, созданные посредством этого языка, имеют большое значение в развитии медицинских наук.

Изучение латыни студентами медицинских вузов имеет большое значение для профессиональной грамотности и повышения их квалификации. Латинские термины служат универсальным инструментом не только в научной литературе, но и в практической медицине. Поэтому латынь является ключевым фактором выражения и обмена медицинскими знаниями на международном уровне.

Ключевые слова: медицина, терминология, латинский язык, термины, наука, история, образование, универсалия.

THE ROLE OF LATIN IN THE FORMATION OF MEDICAL TERMINOLOGY

Annotation. Latin plays an important role in the formation of medical terminology. Since ancient times, medical terms have been borrowed from Latin and have not lost their importance to this day. Latin is widely used in medicine as a means of concise, clear and scientific expression. The terms created through this language are of great importance in the development of medical sciences. Studying Latin for students in medical universities is of great importance in professional literacy and improving their skills. Latin terms serve as a universal tool not only in scientific literature, but also in practical medicine. Therefore, Latin is a key factor in the expression and exchange of medical knowledge at the international level.

Keywords: Medicine, Terminology, Latin, Terms, Science, History, Education, Universal.

Kirish

Tibbiyot inson salomatligini tiklash, saqlash va mustahkamlashga qaratilgan fanlar majmuasidir. U nafaqat kasalliklarni davolash, balki ularning oldini olish, diagnostika va sog'lom turmush tarzini shakllantirish bo'yicha chuqur ilmiy asoslarga ega. Tibbiyot fanining

rivoji bilan birga, bu sohada foydalaniladigan ilmiy terminologiya ham yildan-yilga takomillashib bormoqda.

Tibbiy terminlar bu aniq, qisqa va universal bo'lishi talab etiladigan atamalardir. Chunki ularning yordamida murakkab tibbiy tushunchalar yoritiladi, ilmiy maqolalar yoziladi, darsliklar yaratiladi va xalqaro miqyosda bilim almashinuvi amalga oshiriladi. Tibbiy terminologiyaning shakllanishi esa uzoq tarixiy jarayon bilan bog'liq bo'lib, bu jarayonda ayniqsa lotin tilining o'rni beqiyos hisoblanadi. Lotin tili qadimda ilm-fan, falsafa va tibbiyot tili bo'lib xizmat qilgan.

Rim imperiyasi davrida bu til fan va ta'limning asosiy vositasi sifatida shakllangan bo'lib, Galen, Gippokrat kabi mashhur tabiblarning asarlari ham asosan lotin tilida yozilgan yoki keyinchalik ushbu tilga tarjima qilingan. Shu tariqa, tibbiyot sohasida foydalanilayotgan ko'plab atamalar lotin tilidan kirib kelgan va bugungi kungacha o'z ilmiy kuchini saqlab qolgan. Misol uchun, "cardiologia" (yurak ilmi), "neurologia" (asab tizimi ilmi), "fractura" (siniq), "inflammatio" (yallig'lanish) kabi atamalar lotin tilidan olingan bo'lib, bugungi kunda ham jahon miqyosida tibbiyot sohasida ishlatiladi.

Tibbiyotning xalqaro soha sifatida shakllanishi va global ta'lim tizimida yagona terminologiyaga ehtiyoj ortgani sababli, lotin tili hali ham asosiy vosita bo'lib qolmoqda.

Ko'pgina davlatlarda, jumladan, O'zbekiston tibbiyot oliy o'quv yurtlarida ham talabalar uchun lotin tili asosiy o'quv fanlaridan biri hisoblanadi. Bu esa tibbiyot terminlarini chuqur o'rganish, kasbiy savodxonlikni oshirish va ilmiy-ijodiy faoliyatda erkin ishlash imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili

Tibbiyot terminologiyasining shakllanishi va rivojida lotin tilining tutgan o'rni ko'plab ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. O'zbekiston va xorijdagi bir qator olimlar bu mavzuga oid izlanishlar olib borgan bo'lib, ularning tadqiqotlari lotin tilining tibbiy terminologiyadagi ilmiy va amaliy ahamiyatini chuqur ochib beradi. Masalan, A. S. Qodirov va M. T. Karimovlarning "Tibbiy lotin tili" nomli darsligida lotin tilidagi asosiy tibbiy terminlar, ularning grammatik qurilishi, morfologiyasi va semantikasi atroflicha tahlil qilingan. Mualliflar lotin tilining tibbiyot sohasida universal aloqa vositasi bo'lishini, tibbiy hujjatlarda to'g'ri va aniq ifoda vositasi sifatida xizmat qilishini asoslab berganlar. Ularning fikricha, tibbiyot ta'limida lotin tilini chuqur o'rgatish nafaqat kasbiy savodxonlikni oshiradi, balki talabalar ongida ilmiy tafakkurni shakllantiradi.

Shuningdek, rus olimlaridan I. V. Shatunovskiy o'zining "Латинский язык для студентов медицинских вузов" nomli qo'llanmasida tibbiy lotin tilini o'rganish metodikalariga e'tibor qaratadi. Uning tadqiqotlarida lotin tilining fonetik va morfologik tizimi orqali tibbiy terminlar qanday shakllanishi, ularning xalqaro miqyosdagi ishlatilish xususiyatlari chuqur o'rganilgan.

Olim lotin tilidagi prefiks va suffikslarning tibbiy termin yaratishdagi rolga alohida to'xtalgan. Tibbiy lotin tilining zamonaviy tibbiy hujjatlar va xalqaro tibbiy tizimlardagi o'rni haqida Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining (WHO) tavsiyalari va xalqaro standartlarda ham ma'lumotlar berilgan. ICD (International Classification of Diseases) tizimidagi atamalar, farmatsevtik preparatlar nomlari va laboratoriya natijalari bularning barchasi lotin tilidagi asosiy terminlarga suyanadi.

Asosiy qism

Tibbiyot terminologiyasi bu tibbiyot fanlariga oid ilmiy tushunchalarni ifodalash uchun yaratilgan atamalar majmuasidir. Ushbu terminlar orqali tibbiyot sohasi vakillari o'zaro aniq va tushunarli muloqot yuritadilar, ilmiy-tadqiqot ishlarini olib boradilar hamda klinik amaliyotda

foydalanadilar. Tibbiy terminologiyaning shakllanishida bir qancha qadimiy tillar, jumladan yunon va arab tillari muhim rol o'ynagan bo'lsa-da, aynan lotin tili ushbu tizimning asosini tashkil etadi.

Lotin tili ilk bor qadimgi Rim davrida fan va ta'limning asosiy tili sifatida shakllangan.

Keyinchalik bu til Yevropa fanining rivojida, xususan, tibbiyot sohasida markaziy o'rin egalladi. O'rta asrlarda ilmiy asarlar, jumladan tibbiy risolalar, aynan lotin tilida yozilgan.

Gippokrat, Galen, Avitsenna kabi buyuk tabiblarning ilmiy merosi lotin tili orqali butun dunyoga tarqalgan. Bu holat tibbiy bilimlarning umumiy lashishiga, terminologiyaning yagona tizimda shakllanishiga xizmat qildi.

Tibbiyot terminlari orasida ko'plab anatomik, fiziologik, patologik va farmakologik atamalar lotin tilida shakllangan. Masalan, "musculus" (mushak), "vena" (vena tomir), "fractura" (siniq), "diagnosis" (kasallikni aniqlash), "therapia" (davolash) kabi atamalar lotin tilidan kirib kelgan. Bu terminlar qisqaligi, aniqligi va tushunarli tuzilishi bilan ajralib turadi. Shuningdek, lotin tilining fonetik va grammatik xususiyatlari bu atamalarning xalqaro miqyosda ishlatilishini osonlashtiradi. Bugungi kunda ham lotin tili tibbiyot sohasida asosiy ilmiy til sifatida xizmat qilmoqda. Ilmiy maqolalar, darsliklar, kasalliklarning xalqaro tasnifi (ICD), farmatsevtik vositalarning nomlari bularning barchasida lotin tilidagi terminlar keng qo'llaniladi. Shuningdek, tibbiyot oliy o'quv yurtlarida talabalar uchun lotin tili alohida o'quv fan sifatida o'rgatiladi. Bu ularning ilmiy adabiyotlarni to'g'ri tushunishiga, tibbiy hujjatlarni aniq yozishiga va klinik faoliyatda xatolardan qochishga yordam beradi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, lotin tilining tibbiyotdagi qo'llanilishi zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar davrida ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Aksincha, u global sog'liqni saqlash tizimi uchun yagona va universal til sifatida xizmat qilmoqda. Masalan, pandemiyalar, xalqaro konferensiyalar yoki ilmiy-tibbiy hamkorlikda lotincha terminlardan foydalanish global hamkorlikni yengillashtiradi.

Muhokama

Tibbiyot terminologiyasining shakllanishida lotin tilining o'rni haqida gap borganda, uni faqat tarixiy til sifatida emas, balki ilmiy va universal aloqa vositasi sifatida baholash lozim.

Ilgari tibbiy bilimlar asosan lotin tilida ifodalangan bo'lsa, bugungi kunda ham ushbu til tibbiyot terminologiyasining asosiy tayanchlaridan biri bo'lib qolmoqda. Bu holat, bir tomondan, terminologiyaning barqarorligi va aniq ifoda vositasini yaratishga xizmat qilsa, boshqa tomondan, uni o'rganishni tibbiyot talabalari uchun zaruriy shartga aylantiradi. Lotin tilining ilmiy an'anaga aylanganligi sababli, yangi kashf etilayotgan kasalliklar, dori vositalari yoki anatomik tuzilmalar ham aynan shu til asosida nomlanmoqda. Bu esa global tibbiyot sohasida yagona atamalar tizimini saqlab qolish imkonini beradi. Shunga qaramay, zamonaviy tibbiyotda ingliz tilining ta'siri ortib borayotganini ham inkor qilib bo'lmaydi. Hozirgi kunda ilmiy maqolalar, xalqaro konferensiyalar va klinik tadqiqotlar ko'pincha ingliz tilida olib boriladi.

Biroq shuni alohida ta'kidlash kerakki, ingliz tilidagi ko'plab tibbiy atamalar o'z ildizini aynan lotin tilidan olgan. Bu holat lotin tilining zamonaviy tibbiyotda tutgan mavqeini yanada mustahkamlaydi.

Muhokama davomida yana bir muhim jihat lotin tilini o'rganishdagi metodik yondashuvdir. Ba'zi tibbiyot talabalarining fikricha, bu tilni o'rganish murakkab va amaliy jihatdan kam foydali deb qaraladi. Biroq, tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, lotin tilini chuqur o'zlashtirgan talabalar klinik amaliyotda, hujjatlarni rasmiylashtirishda, diagnostika va davolash jarayonlarida ancha yuqori natijalarga erishadilar. Chunki ular terminlarni nafaqat yodlaydilar, balki ularning lug'aviy va grammatik mazmunini ham tushunadilar.

Shuningdek, lotin tilining tibbiy ta'limdagi o'rni nafaqat bilim, balki madaniy meros sifatida ham qimmatlidir. Bu til orqali talabalar qadimiy tibbiy merosga yaqinlashadilar, Gippokrat, Galen, Avitsenna kabi olimlarning asarlari bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning tibbiyotga bo'lgan yondashuvini yanada chuqurlashtiradi, ilmiy tafakkurini kengaytiradi.

Xulosa

Tibbiyot terminologiyasining shakllanishida lotin tilining o'rni juda katta va o'zgarmas ahamiyatga ega ekanligi ma'lum. Tarixiy jihatdan lotin tili qadimiy tibbiy bilimlarni saqlab qolish va ularni avloddan-avlodga yetkazishda muhim vosita bo'lib xizmat qilib kelmoqda.

Bugungi kunda esa lotin tili tibbiyot sohasida universal ilmiy til sifatida qolmoqda, bu orqali murakkab tibbiy tushunchalar aniq, qisqa va xalqaro darajada tushunarli ifodalanadi.

Tibbiyot oliygohlarida lotin tilini o'rganish talabalarga ilmiy savodxonlikni oshirish, klinik amaliyotda xatolardan qochish va xalqaro hamkorlikda muvaffaqiyatli ishlash imkonini beradi. Shuningdek, lotin tilining tibbiyotdagi o'rni zamonaviy ilm-fan taraqqiyotiga moslashib, yangi kashfiyotlar va innovatsiyalar uchun ham barqaror asos yaratmoqda. Shu bois, lotin tilini chuqur o'rganish va uni tibbiyot ta'limi va amaliyotida keng qo'llash bugungi kun va kelajak uchun zaruriydir. Umuman olganda, lotin tili tibbiyot terminologiyasining poydevori bo'lib, ilmiy muloqot va kasbiy faoliyat uchun ajralmas vositadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, A. S., & Karimov, M. T. (2018). Tibbiy lotin tili: o'quv qo'llanma. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
2. Jo'rayev, A. M. (2020). Tibbiyot terminologiyasi: tarix va rivoj. Toshkent: Tibbiyot universiteti nashriyoti.
3. Xolmurodov, B. X. (2017). Tibbiyotda lotin tilining amaliy qo'llanilishi. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Normatov, S. R. (2019). Tibbiyot ta'limida lotin tilining o'rni va ahamiyati. Toshkent: Oliy ta'lim nashriyoti.
5. Rustamov, I. I. (2016). Tibbiyot terminologiyasining lug'at asoslari. Toshkent: Tibbiyot.
6. Ergashev, D. M. (2021). Tibbiyotda ilmiy til sifatida lotin tili. Toshkent: Ilmiy nashrlar.
7. Mirzayev, F. O. (2018). Meditsina fanlarida lotin tilining metodikasi. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
8. Sharipov, T. A. (2015). Tibbiyotda terminologik birliklarning shakllanishi. Toshkent: Tibbiyot.